

Christelijk-Germaansche rechtswereld ingedragen. Zij paste in een tijd als die, waarin ze haar scherpe formuleering had gevonden, waarin de keizer als God zelf werd vereerd, waarin de onderdaan zoo weinig recht had, dat de met plenitudo potestatis uitgeruste vorst hem met pik besmeerd in zijn lustpark te branden zette ter verlichting zijner nachtelijke festijnen. En zulks met volkomen recht, immers: quod principi placuit legis habit vigorem, recht is al wat den vorst belieft, wat hij wil. Maar in onverzoenlijken tweespalt was dat met de Germaansche beschouwing, dat het recht een hoogere ordening is, die beide, vorst en volk bindt, en waaromtrent men gezamenlijk zijn overtuiging heeft te formuleeren als positief recht, onder eeren van elks rechtmatige bevoegdheid. En in nog vlammender strijd was het met de leer van een Evangelie, dat een Overheid alleen kent als dienaarsses Gods, maar die dan ook zelf aan die wet Gods onderworpen is, en dat in den onderdaan den mensch zoo hoogelijk eert, als in grootsche beeldspraak hem wordt aangezegd, dat zijn opperste Heer in de hemelen tot zelfs de haren op het hoofd van Zijn geringsten onderdaan geteld heeft, zoodat daarvan niet één straffeloos kan worden gekrenkt.

Die strijd moest zich natuurlijk zoowel in de feiten als in de theorie openbaren. De beide machthebbers in de als één geheel gedachte Christenheid, de paus en de keizer, hadden elk op zijn terrein, bij hun begeerlijkheid naar een humanistische souvereiniteit, met de Germaansche rechtsbeschouwing te worstelen, de paus in het concilie en de keizer in de stenden. Paus en keizer mochten onderling verschillen over het aantal zwaarden, dat van Godswege was uitgereikt, beide gingen hierin accoord, dat hun onderdanen tegenover hen zelfstandig recht niet konden doen gelden. Maar de Germaansche traditie leerde anders. Die strijd vond weerklink in de theorie, en met de haar eigen denkkraft greep de scolastiek de kwestie onmiddellijk in het hart. De vorm, waarin dat geschiedde, was deze, dat de vraag werd gesteld of en in hoeverre wil (voluntas) of redelijke overtuiging (intellectus) de eigenlijke substantie van